
Állatok Világnapja

Néhány ötlet az óvodai és általános iskolai megünnepléshez

FEJES ERZSÉBET – KANZLER GYULÁNÉ

A környezet- és természetvédelemhez kapcsolódó események és évfordulók közül háromnak – a Föld Napjának, a Madarak és Fák Napjának, valamint az Állatok Világnapjának – a megünneplését javasoljuk az óvodában és az általános iskolában. A Föld Napja április 22-én van, az Állatok Világnapja október 4-én, tehát ezek az események dátumhoz kötöttek. A Madarak és Fák Napjának nincs központilag kijelölt időpontja, ezért a nevelő-oktató intézmények pedagógusai az adott közösségnek – óvodai csoport, osztály, szakkör stb. – legmegfelelőbb időben szervezhetik meg ehhez kapcsolódó rendezvényeiket. Erre leggyakrabban májusban kerül sor.

A Föld Napja megünneplésének hagyománya természetesen csak most van alakulóban az óvodákban és az iskolákban. Hazánk már 1990-ben (a második Föld Napján) bekapcsolódott e mozgalomba és a kezdeményező *Denis Hayes*, amerikai környezetvédő felhívásának szellemében igen sokféle módon ünnepeltek a résztvevők. „...A városi tömegfelvonulásoktól kezdve szabadegyetemi előadásokig, faültetéstől a hulladékok újrahasznosításának megszervezéséig, a nemzetközi hírközlési rendszerek bevonásától falusi majálisokig sokféle akciót el tudok képzelni. Azt remélem, hogy minden országnak, városnak, falunak, sőt minden iskolának saját szervezői lesznek sajátos programokkal, de a környezetbarát társadalom közös vágyával” – írja levelében *Denis Hayes*. (*Gaia* magazin, 1990. szept.) A mozgalom népszerűsítésében, az ünneplők programjainak közreadásában jelentős szerepe van a Független Ökológiai Központnak.

A Madarak és Fák Napjának megtartását *Herman Ottó* kezdeményezésére 1906-ban rendelte el az akkori vallás- és közoktatásügyi miniszter, gróf *Apponyi Albert* (1846–1933.). Az 1987-es kazincbarcikai „Környezetvédelem a közoktatásban” pedagógiai tanácskozás állásfoglalása javasolta e nagy hagyományú ünnep országos méretű felelevenítését és évenkénti megrendezését az oktatási intézményekben. Az utóbbi években folyamatosan nőtt azon óvodák és iskolák száma, ahol a madarak és fák ünnepeinek néhány napja e két élőlénycsoportról szerzett élmények, ismeretek felidézésének, a róluk készült gyermekmunkákból, az élőhelyeikről, életmódjukról összegyűjtött fényképekből, tárgyakból (fakéregdarabok, fészkek, törött tojások, tollak stb.) készített kiállításoknak az ideje. Az ünneplés hagyományairól rendszeresen tájékoztatják egymást a pedagógusok a módszertani folyóiratok (például az *Óvodai Nevelés*) hasábjain. Sok ötletet ad *Nádai Magda* is e nap megtartásához *Madarak, fák, gyerekek* (Legány és Társa, 1990.) című könyvében.

Az Állatok Világnapját azonban még kevesen ismerik és ezáltal az ünnepben rejlő környezeti nevelési lehetőségeket is kevesen kamatoztatják. Egyébként *Assisi Szent Ferenc* (1182–1226) híres középkori prédikátor, hittérítő, költő, az állatok első oltalmazója tiszteletére választották ezt a napot halálának évfordulójára, október 4-ére.

Mivel e „világnap” újabb keletkezésű ünnep, nálunk nincsenek még hagyományai. Talán ezért is szép feladat, hisz mi pedagógusok teremthetjük meg ennek mikéntjét. Ha jól tesszük, majd ezek válnak hagyománnyá.

Szentelhetik e napot a Magyarországról kipusztult vagy eltűnt madár- és emlősfajokról való emlékezésnek is. Kipusztultnak azok a fajok tekinthetők, amelyek a múlt században

vagy 1935 előtt már nem szaporodtak hazánk területén. Eltűntnek pedig azok, amelyek legalább 10 éve nem mutathatók ki a magyarországi faunából. (*Vörös Könyv*, Akadémiai Kiadó, Bp., 1990.) A madarak közül ide tartozik például a rózsás gödény, a kékcsőrű réce – próbálkoznak visszatelepítésével a Kiskunsági Nemzeti Parkban –, a siket- és nyírfajd, a daru stb. Az e csoportba tartozó madárfajoknak (a Siklós közelében lévő) Matty község határában kopjafás emlékparkban állítottak emléket.

Az emlősök közül az európai hód, a sakál, a farkas, a barna medve és a hiúz tűnt el hazánkból. Gyűjtsenek róluk képeket a gyerekek, természetesen közülük elsősorban azokról a fajokról, amelyek mesékben, versekben, mondókákban, dalokban gyakran előfordulnak, vagy amelyeket állatkerti látogatásaikon már láttak. Ők is készíthetnek róluk rajzokat. A gyűjtött és rajzolt képekből szép tabló állítható össze e napra is. Beszélgesse ezen állatok eltűnésének, kipusztulásának okairól, amelyek a mértéktelen vadászat, divathóbort, gyűjtési szenvedély, idegen fajok betelepítése, üldözés, élőhelyeik területének csökkentése vagy megszüntetése, átalakítása stb. Beszélgessenek a gyerekekkel arról is, hogyan kell a jövő felnőttjeinek – öneik – viszonyulniuk környezetükhöz, a nálunk ma még előforduló állatokhoz, növényekhez, nehogy azok is a felsorolt fajok sorsára jussanak. Hívják segítségül az irodalmi alkotásokat!

Mutassák be a gyerekeknek a farkasok „másik arcát” is *Szentmihályi Szabó Péter*: A farkas a kölykét tanítja, *Farkasok verse*, *Farkaspanasz* (= *A Fekete Pompász*, 1985.), *Veress Miklós*: *Farkasriasztó* (= *Körhinta*, 1977.), *C. Nagy István*: *Csali csata* (= *Zebatánc*, 1979.), *Csanádi Imre*: *Farkas-üvöltő* (= *Állatok farsangja*, 1981.) című verseivel.

Mint anya a gyermekének, úgy mesél a farkas kicsinyének – „Az nem a Nap, kicsikém, az a Hold / emlékszel, mikor éjszaka volt, / mutattam már ezüstveretű / tányérját.” – de meséjébe szomorúság vegyül. Megtudhatják „tőle” a gyerekek, hogy „mikor még nem volt tűz, nem volt emberi nyom, / farkasüvöltéstől zengett a vadon.” E sorok jelzik a farkasmama szomorúságának okát, a farkasok pusztítását, amely az ember felelőtlenségének következménye. A farkas „Kéri uszítsák másra a kutyákat, / a gonoszságba már belefáradt.” Kiderül az is, hogy a nádi farkast toportyánnak hívták még e század elején is.

Kedves hangulatú versek szólnak a „rengeteg erdő” vadjáról a „brummogva ballagó”, „...zamos, friss mézet” nyalogató, máskor meg „Éhesen csatangol”-ó barna medvéről. Például *Weöres Sándor*: *Medve-nóta* (= *Óvodások könyve*, 1975.); *Sipos Júlia*: *Jön a barna mackó ...* (= *Zöld levelecske*, 1977.), *Donászy Magda*: *Odvas fában* (= *Csóka, róka, móka*, 1969.) *Kányádi Sándor*: *Nyírbockor* című költeményében (= *Madármarasztaló*, 1986.) a medve kedvesen ügyetlenke, butácska, a kis mókus segíti ki, ő készíti el a medve bockorát. A kicsi így tud segíteni a nagynak, ez felel meg az óvodás és a kisiskolás életkori sajátosságából következő vágyának.

A darvakat *Szepesi Attila*: *Vonuló darvak* (= *Harangvölgy*, 1987.) és *Mátyás Ferenc*: *Elszálltak a darvak* (= *Állatok farsangja*, 1981.) alkotásokból ismerhetik meg a gyerekek. Szepesi Attila verse láttatja a darvak előre nyúló nyakkal való vonulását. Mindkét műben „megszólalnak” a madarak is jellegzetes „kru, kru” hangjukon.

Az ember és az állatok közötti kapcsolat egyidős az emberi faj megjelenésével. Minősége azonban a történelem során változott. Kezdetben csak vadászta, majd a folyamatos hasznosítás érdekében néhány fajt háziasított a vadon élők közül. Az ember mellé szegődött farkasok voltak a kutatók döntő többségének véleménye szerint a házikutya ősei. A kutyatartás nyomai a csiszolt kőkorszakig (kb. 10–12 000 évre) vezethetők vissza. E fajt az őseiktől örökölt és az emberi környezetben kialakult tulajdonságai képessé tették arra, hogy az ember védelmezőjévé, értékeinek őrzőjévé, vadászatában és állattartásában segítőtársává, sőt magányának feloldójává, „társává”, barátjává váljon. A házimacska – melynek őse a núbiai macska – tartása Európában a X–XI. században vált általánossá.

Napjainkban, különösen a városokban, lakótelepi környezetben élők jelentős részénél szinte a természettel való egyetlen kapcsolatot jelenti a kutya, a macska, a kisemlősök, főleg kistrágyacsálók (pl. aranyhörcsög, tengerimalac, fehéregér stb.) és a díszmadarak (pl. pintyfélék, díszpintyek, papagájok) lakásban való tartása. Megfelelő feltételek között óvodában és iskolában is nevelhetők, elsősorban a kistrágyacsálók és a díszmadarak.

Az állatok gondozása a másik élőlény tiszteletére, odafigyelésre, türelemre, felelősségre nevel. E nap lehet, legyen a gyerekek saját „állatairól” szóló történeteké. Elevenítsék fel a kutyákról, macskákról stb. szóló, már tanult költeményeket. Ki emlékszik többre? Ki ismer föl több fajt, fajtát az összegyűjtött képek alapján? Beszélgessenek az állattartás „12 parancsolatáról”! (*Schmidt Egon: Hörcsögök, egerek, egyebek. Gondolat, 1989.*) Éreztesse meg a gyerekekkel, hogy az állatoknak „is van szívük, csak éppen nem beszélnek.” E nap mottójául ajánljuk *Rónay György* üzenetét:

„...vidd közelebb / az állatokhoz az embereket, / hogy megértsenek végre minket. / S mi is őket, kisebb testvéreinket.” (Mondd szereted az állatokat? = Nefelejcs, 1987.)

Négyéves kortól a gyermek már nemcsak a háziállatok – a cica, a „vau-vau”, a „paci” – hanem más, a közvetlen környezetben lévő állatok iránt is érdeklődik. Ezek között már ott vannak – ahogy *Schmidt Egon* mondja – a „nemszeretem állatok” is. Őket a szülő, a pedagógus szerethetővé teheti a gyermek számára. Bár sajnos sokszor épp a felnőttek elutasító magatartása miatt válnak a gyermek számára „nemszeretemmé”. Fontos, hogy a néhány állat okozta félelmet, szorongást – esetleg undort is – oldjuk az óvodás és a kisiskolás korban.

Ebben az irodalmi alkotásoknak nagy szerepe lehet, ha ismerjük és jól alkalmazzuk őket. Következzék néhány faj a „nemszeretem” állatok közül, és néhány róluk szóló vers.

A pókról: *Galambosi László: Szomszédok* (= Barangoló, 1987.);

A házilégyről: *Tamkó Sírátó Károly: Légy* (= Tengerecki Pál, 1970.); *Szilvási Csaba: Erdei idill* (= Terefere-telefon, 1991.); *Kopré József: Légycsapó* (= Zöld levelecske, 1967.); *Eörsi István: A lusta légy* (= A kalap és a villamos, 1992.);

A békafajokról: *Szepesi Attila: Békák, A levelibéka, Csodalátó* (= A bohóc seregélyek, 1985.); *Bornemissza Endre: Brekeke* (= Zöld levelecske, 1967.); *Kiss Dénes: Békaszó* (= Lova csönd, lova köd, 1984.); *Sarkady Sándor: Kutykurutty* (= Télkergető, 1989.); *Dénes György: Nyári idill* (= Zebratánc, 1991.); *Mátyás Ferenc: Tudós béka* (= Körhinta, 1977.); *Nemes Nagy Ágnes: Bors néni és két béka* (= Szökőkút, 1979.).

E nap lehet a településeken élő madaraké is, azoké, amelyeket szinte észre sem veszünk, pedig nélkülük élettelen, sivár lenne „betonvilágunk”. Költőink a szinte naponta látott élőlényben – házi veréb, vetési varjú, búbospacsirta, balkáni gerle stb. – észreveszik az egyedit, a csak rá jellemzőt, és képesek úgy ábrázolni azt, hogy felébredjen érdeklődésünk iránta, hogy a legközelebbi találkozásakor megálljunk mellette egy-egy pillanatra. *Szentmihályi Szabó Péter: Verebek dicséretében* (= Fekete Pompász, 1985.) „húségük-ről” ír. A veréb azok közé a madarak közé tartozik, aki: „hóban-fagyban is itt marad; nincs frakkja, nem tanul zenét; meghúzódik, ahol szabad.”

Több költemény is gyerekközelbe hozza a házi verebet. Például: *Csanádi Imre: Pesti verebek* (= Cini-cini muzsika, 1985.); *Zelk Zoltán: Három morzsa meg egy fél* (= Három morzsa meg egy fél, 1985.); *Szepesi Attila: Zsinatoló verebek* (= A bohóc seregélyek, 1985.); *Csanádi Imre: Puha ködben* (= Varázstrombita, 1988.).

Kiss Benedek: Búbospacsirta (= Fütty úrfi, 1986) és *Szepesi Attila: A pipiske* (= A bohóc seregélyek, 1985.) című verse a „Kontyos madár”-ral ismerteti meg a gyerekeket, aki „vasúti töltések lakója, sínek mentén futkosó, sarkantyús bakter.” Akinek: „szeplős” tojásai „lapulnak a töltésoldal kiégett fűvében.”

A leírtak bizonyítják, hogy bár az Állatok Világnapja egy naphoz kötődik, de a rákészülődés hosszú folyamat, átfogó, igen szisztematikus munkát igényel.

Reméljük, hogy e nap is hozzájárul ahhoz, hogy a gyerekek megértsék, hogy az állatoknak „is vannak titkaik” –, hogy elgondolkodjanak azon, hogy a „maguk nyelvén mit mesélnek, vagy miről hallgatnak.”